

Bůh filosofů

Pascal má v postavení ostré protivy „bůh filosofů“ contra „Bůh Abrahamův, Izákův a Jakobův“ zčásti pravdu, ale právě jenom zčásti. Jestliže se totiž filosof setkává s fenoménem náboženskosti a se slovem „bůh“, nemůže se nepokoušet onomu fenoménu také po svém porozumět a „boha“ jako religiózní zkušenost (resp. její „předmět“) – a nyní (po zavedení pojmového způsobu myšlení) myšlenkově či pojmově nejasnou a dokonce problematizovanou skutečnost – svým, tj. filosofickým způsobem tematizovat. Pascal však tím, že obojí staví do ostré protivy, a také tím, že nenaznačuje jiné než schizoidní řešení, oprávněnost své vize ztrácí, protože zpět k předpojmovému a předfilosofickému myšlení už (ani v jeho době a tím spíš v naší) žádný návrat není možný. Ostatně onen problém tematizace ve staré hebrejské tradici nebyl neznám: dokladem je zákaz vyslovování tetragramu, představujícího vlastní jméno „boží“. Naproti tomu v tradici pojmového myšlení, zahájené starými řeckými filosofy, už pojmenování božské bytosti nemá rozhodující váhu, zatímco důležité jsou (pouze lidské) představy o bozích a způsob myšlení, jímž se člověk chce vztáhnout k božstvu a božským skutečnostem vůbec. Právě ty jsou kritizovány (a to nejenom obecně, takřikajíc lidové představy, ale za autoritativní považované představy Homérovy a Hesiodovy). Předmětem kritiky jsou právě naivně antropomorfní představy, proti nimž se filosofové pokoušejí postavit své vlastní pojmové konstrukce. Kritika tu musí být vedena dvojím směrem, a oba směry kritiky musí být podrobeny přezkoumání (tj. další kritice). V jednom směru je třeba kritiku zaměřit na historický (řecký) typ pojmovosti, v němž pojmy jsou nerozlučně spjaty s tzv. intencionálními předměty, tj. s předmětnými myšlenkovými modely. Zde pak chtít „boha“ pojmut jako předmětnou skutečnost je samo o sobě nutně problematické. Druhý směr kritiky lze dnes jen odhadovat: je jistě možné, že i nějaký nový typ pojmovosti, který se zdá i z mnoha jiných důvodů být napříště zcela nepostradatelný, v němž pojmy by byly spojovány s jakýmsi intencionálními „ne-předměty“, se opět ukáže jako nějak vadný a v tomto směru neperspektivní. Něco takového však už nyní tvrdit je naprosto nedůvodné a čpí staromilstvím, vidícím v každé rozumovosti již napřed cosi podezřelého.

(Písek, 951231-4.)